

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ

4^ο ΕΞΑΜΗΝΟ

ΜΑΘΗΜΑ: ΑΤΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΑ ΑΤΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

ΘΕΜΑ:

**«ΑΠΕΡΓΙΑ ΔΗΜΟΣΙΩΝ
ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ»**

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Α. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΑΡΙΑ ΦΡΑΓΚΟΥ ΤΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΥΔΟΞΙΑΣ

A.M.: 1340200400602

ΕΤΟΣ 2005-2006

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1.Εισαγωγή

2.Έννοια δημοσίων υπαλλήλων

3.Απεργία

α)ορισμός απεργίας

β)είδη απεργίας

4.Το δικαίωμα στην απεργία

5.Ιστορική εξέλιξη του δικαιώματος της απεργίας των δημοσίων υπαλλήλων

6.Νομοθετικές διατάξεις σχετικά με το δικαίωμα της απεργίας των δημοσίων υπαλλήλων

7.Κήρυξη απεργίας

8.Λήξη απεργίας

9.Επίλογος

10.Βιβλιογραφία

11.Νομολογία

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το δικαίωμα των δημοσίων υπαλλήλων κατοχυρώνεται στο άρθρο 23 παράγραφο 2 όπου αναφέρει ότι «Το δικαίωμα προσφυγής σε απεργία των δημόσιων υπαλλήλων και των υπαλλήλων της τοπικής αυτοδιοίκησης και των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, καθώς και του προσωπικού των κάθε μορφής επιχειρήσεων δημοσίου χαρακτήρα ή κοινής ωφέλειας, που η λειτουργία τους έχει ζωτική σημασία για την εξυπηρέτηση βασικών αναγκών του κοινωνικού συνόλου, υπόκειται στους συγκεκριμένους περιορισμούς του νόμου που το ρυθμίζει. Οι περιορισμοί αυτοί δεν μπορούν να φθάνουν έως την κατάργηση του δικαιώματος της απεργίας ή την παρεμπόδιση της νόμιμης άσκησής του».

ΑΠΕΡΓΙΑ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ

Οι δημόσιοι υπάλληλοι ανήκουν στην κατηγορία των έμμεσων οργάνων του κράτους. Ως κρατικά όργανα λοιπόν, εκπροσωπούν την Πολιτεία και ενεργούν για λογαριασμό του κράτους. Επομένως κάθε νόμιμη ή παράνομη πράξη τους θεωρείται πράξη του κράτους. Εκφράζονται ελεύθερα αλλά συνάμα διατελούν σε σχέση υποταγής έναντι της Πολιτείας.

Ατομικά δικαιώματα είναι εκείνα τα δικαιώματα που διασφαλίζουν και εγγυώνται την ατομικότητα του ανθρώπου, έχουν σκοπό να προστατέψουν την ατομικότητα κάθε ανθρώπου αποτρέποντας οποιαδήποτε ενέργεια ή δράση του κράτους, όπου θα μπορούσε να τη βλάψει σε μικρό ή μεγάλο βαθμό¹. Ένα τέτοιο ατομικό δικαίωμα είναι και το δικαίωμα των δημοσίων υπαλλήλων στην απεργία, το οποίο προστατεύεται από το Σύνταγμα στο άρθρο 23 §2.²

Η απεργία αποτελεί ένα κοινωνικό φαινόμενο, όπου παρουσιάζει μεγάλη ποικιλία μορφών. Με την απεργία οι εργαζόμενοι προσπαθούν πιέζοντας τους εργοδότες τους να διεκδικήσουν την ικανοποίηση των αιτημάτων τους. Λόγω των πολλών μορφών εκδήλωσής της είναι, όπως καταλαβαίνουμε δύσκολο να δοθεί ακριβής ορισμός της.

Ένας ορισμός από τη γαλλική βιβλιογραφία, κατά τους P. Durand και A. Vitu είναι: «απεργία είναι κάθε διακοπή της εργασίας, προσωρινού χαρακτήρα, παρακινούμενη από διεκδικήσεις προσφορές να ευνοήσουν όλο το σύνολο ή ένα μέρος των εργαζομένων και οι οποίες βρίσκουν υποστήριξη μέσα σε μια αντιπροσωπευτική ομάδα της εργατικής κοινής γνώμης».³ Άλλος ένας ορισμός από την ιταλική βιβλιογραφία, κατά τους M. Comba και R. Corrado είναι: «η απεργία είναι μια σύγκρουση συμφερόντων μεταξύ μιας

---

¹ Γιαννούλης Κ. Η απαγόρευση της απεργίας ως ασφαλιστικό μέτρο, ΔΙΚΗ 1979, σελ. 740 επ.

² Άρθρο 23 του Συντάγματος

³ «Το δικαίωμα απεργίας των δημοσίων υπαλλήλων» σελ. 11 Θεοδώρου Κ. Γαροφαλλίδη, σελ. 11 Θεόδωρου Κ. Γαροφαλλίδη.

ομάδας εργαζομένων και μιας ομάδας επιχειρηματιών, ή ενός μόνο επιχειρηματία, που παρουσιάζεται υπό την άποψη μιας ενεργού διαμάχης και που συνίσταται στην αποχή, κατόπιν συμφωνίας, των εργαζομένων από την εργασία τους προς υπεράσπιση ενός συλλογικού επαγγελματικού ενδιαφέροντος».⁴ Ο ορισμός από τη γερμανική βιβλιογραφία κατά τον H.C.Nirperdey, ο οποίος υιοθετείται πλήρως από τον Ι. Καποδίστρια και ως ελληνικής βιβλιογραφίας ορισμός είναι: «ως απεργία χαρακτηρίζεται η από κοινού και από σχεδίου αναστολής της παροχής εργασίας ικανού αριθμού εργαζομένων εντός ωρισμένου επαγγέλματος ή ωρισμένης επιχειρήσεως προς αγωνιστικόν σκοπόν επί τη προθέσει συνεχίσεως της εργασίας μετά την επίτευξιν του αγωνιστικού σκοπού ή την λήξιν του απεργιακού αγώνος».⁵

Επίσης η απεργία αποτελεί αναγνώριση του συνδικαλιστικού δικαιώματος των εργαζομένων, όπως αναφέρεται στο άρθρο 23 §1 του Συντάγματος.⁶ Συνδικαλιστικό δικαίωμα δεν υφίσταται χωρίς το δικαίωμα στην απεργία. Η απεργία αποτελεί την κύρωση του συνδικαλιστικού δικαιώματος, καθώς αποτελεί και την αναγκαία συνέπειά του.⁷ Το ίδιο το Σύνταγμα αναγνωρίζει το συνδικαλιστικό δικαίωμα, αυτό σημαίνει πόσο αναπόσπαστο τμήμα αλλά και μεγάλης σημασίας είναι το δικαίωμα της απεργίας.⁸

Αν διακρίνουμε τα είδη απεργίας από εξωτερικής εμφανίσεως του φαινομένου θα διαπιστώσουμε ότι υπάρχουν διάφορες μορφές απεργίας. Πρώτη μορφή, και αρχαιότερη είναι η κλασσική απεργία ή απεργία διαρκείας. Όπου οι εργαζόμενοι διακόπτουν ή αναστέλλουν την παροχή. Δεύτερη μορφή απεργίας είναι η επανειλημμένη διακοπή εργασίας. Σε αυτήν οι εργαζόμενοι απεργούν για μικρά χρονικά διαστήματα επανειλημμένα. Άλλη μια μορφή απεργίας είναι αυτή που οδηγεί σε πλήρη διακοπή της εργασίας για ένα

---

⁴ «Το δικαίωμα απεργίας των δημοσίων υπαλλήλων» σελ. 14 Θεοδώρου Κ. Γαροφαλλίδη.

⁵ «Το δικαίωμα απεργίας των δημοσίων υπαλλήλων» σελ. 14-15 Θεοδώρου Κ. Γαροφαλλίδη.

⁶ Άρθρο 23 § 1 του Συντάγματος

⁷ «Συνδικαλιστική Ελευθερία» σελ. 76 επ. Ανδρέας Κυριακόπουλος

⁸ Κρουσταλάκης Ε. «Η συνδικαλιστική Ελευθερία στο χώρο της δικαιοσύνης», Δ 1983, σ. 306 επ.

χρονικό διάστημα. Τελευταία μορφή απεργίας είναι η πλήρης διακοπή εργασίας για ένα μέρος των εργαζομένων. Στην τελευταία μορφή απεργίας διακρίνονται δύο τύποι. Στον πρώτο παύει να εργάζεται μια ειδικότητα εργαζομένων και έπειτα μια άλλη, αυτή ονομάζεται οριζόντια εναλλασσόμενη απεργία. Στο δεύτερο, όπου ονομάζεται κάθετη μορφή εναλλασσόμενης απεργίας παύει να εργάζεται ένα ολοκληρωμένο τμήμα και μετά το επόμενο.

Στην λεγόμενη διοικητική απεργία, οι απεργοί περιορίζονται στα καθήκοντά τους και μόνο, δηλαδή απλά αρνούνται να εκπληρώσουν τα καθήκοντά τους. Με αποτέλεσμα την διακοπή των υπηρεσιών, υπηρεσίες οι οποίες ικανοποιούν βασικές ανάγκες του κοινωνικού συνόλου. Έτσι με αυτή την πίεση διεκδικούν την εκπλήρωση των αιτημάτων τους.

Σε αντίθεση με άλλες χώρες της Ευρώπης, τα θέματα του διοικητικού δικαίου άρχισαν να απασχολούν και να μελετούνται μόλις τις αρχές του αιώνα μας. Εκεί και οι άλλες χώρες είχαν ήδη αναπτύξει τις βάσεις και τις τακτικές του θέματος, εμείς τότε ξεκινούσαμε, κάναμε την αρχή με πρώτο να ασχολείται με το δίκαιο των δημοσίων υπαλλήλων, τον Θ. Αγγελόπουλο. Πριν λοιπόν, από το 1975, η απεργία των δημοσίων υπαλλήλων θεωρείτο κάτι αυθαίρετο, γεγονός χωρίς ουσία και λόγο. Πολλές προσωπικότητες του χώρου εκείνης της εποχής την κατέκριναν. Όπως ο Π. Τριανταφυλλάκος, όπου θεωρούσε ότι η φύση των δημοσίων υπαλλήλων δεν ταίριαζε ούτε συμβιβαζόταν με τη φύση του δικαιώματος της απεργίας των δημοσίων υπαλλήλων.

Το πρόβλημα αυτό, το αν δηλαδή οι δημόσιοι υπάλληλοι έχουν δικαίωμα απεργίας, είχε απασχολήσει και μεταπολεμικά πια, την Ειδική Διακομματική Επιτροπή, η οποία συνέταξε το σχέδιο του Υπαλληλικού Κώδικα. Όπου και πάλι αυτό που λέχθηκε και αποφασίστηκε ήταν ότι δεν αντίκειται στην φύση των δημοσίων υπαλλήλων το δικαίωμα απεργίας. Επίσης αναφέρθηκε και από τον Δ. Μπέη – Αντωνόπουλο πως οι δημόσιοι υπάλληλοι ως κρατικά όργανα, δεν δικαιούνται να προβούν σε πράξεις που

καταλύουν το ίδιο το Κράτος, όπως μια τέτοια πράξη είναι η απεργία. Γενικότερα όλο εκείνο το διάστημα, η απεργία των δημοσίων υπαλλήλων θεωρείται ως ένα αρνητικό γεγονός, όπου αντίκειται στην έννοια της δημόσιας υπηρεσίας, αφού αναστέλλεται η λειτουργία της, παύουν να εξυπηρετούνται οι πολίτες, άρα παύουν να ικανοποιούνται και οι βασικές ανάγκες του κοινωνικού συνόλου. Η απεργία των δημοσίων υπαλλήλων είναι κάτι το απαράδεκτο, και γι' αυτό πρέπει να απαγορεύεται. Δεν πρέπει να αναγνωριστεί στο σύνολο των ατομικών δικαιωμάτων των δημοσίων υπαλλήλων. Η απεργία των δημοσίων υπαλλήλων αποσκοπεί στην ικανοποίηση των ιδιωτικών τους συμφερόντων, με αποτέλεσμα να πλήττεται το γενικό συλλογικό συμφέρον. Όλες αυτές οι θεωρίες ήταν γαλλικής προελεύσεως. Βέβαια ο νομοθέτης και η θεωρία θα αναγκασθούν να προσαρμοστούν στην εξέλιξη των κοινωνικών φαινομένων.

Η απεργία λοιπόν των δημοσίων υπαλλήλων θεωρείτο αδιανόητη και ανεπίτρεπτη. Στο Ποινικό Νόμο, το 1836, δεν υπήρχε νόμος όπου να απαγορεύει και να τιμωρεί ποινικά τους δημοσίους υπαλλήλους που απεργούσαν. Αν και πολλοί συγγραφείς, ήθελαν και προσπάθησαν να θεμελιώσουν την απεργία των δημοσίων υπαλλήλων ως πράξη ποινικά κολάσιμη, στο άρθρο 451 του Ποινικού Νόμου. Όπου χαρακτηριστικά αναφέρεται πως οι δημόσιοι υπάλληλοι που απεργούν θα τιμωρούνται με φυλακή τουλάχιστον δύο ετών.

Το πρώτο ελληνικό νομοθέτημα, όπου αντιμετωπίζεται ευθέως το ζήτημα της απεργίας των δημοσίων υπαλλήλων ήταν το Ν.Δ. της 5/8-9-1923 «περί πειθαρχικού ελέγχου απεργούντων δημοσίων υπαλλήλων και υπηρεσιών». Όπου αναφέρεται, στο μοναδικό του άρθρο, ότι οι δημόσιοι υπάλληλοι που απεργούν είναι δυνατό να τιμωρούνται. Στον Ν. 3453/1928, που ακολούθησε, θεωρείτο ότι κάθε δημόσιος υπάλληλος που απεργεί θεωρείται ότι υπέβαλε την παραίτησή του στην υπηρεσία του. Ακόμα με τον Ν. 4879/1931, επιβάλλονται και περιορισμοί στο δικαίωμα του

συνεταιρίζεσθαι. Πάλι με τον Ν. 4879/1931, απαγορεύεται η απεργία, καθώς και η λευκή απεργία.⁹ Τα ίδια πιστεύω και τις ίδιες θεωρίες περιείχαν και πολλοί ακόμη νόμοι περί της απεργίας των δημοσίων υπαλλήλων. Η απαγόρευση της απεργίας των δημοσίων υπαλλήλων και η τιμώρησή τους ήταν το περιεχόμενο των νόμων που ακολούθησαν μέχρι και τη διάταξη του Ν.Δ. 1025/1971. Ακόμη το Σύνταγμα στο άρθρο 11 § 4, όριζε ως απαγορευμένη την απεργία των δημοσίων υπαλλήλων. Και στον Ποινικό Κώδικα, υπήρχε το άρθρο 247, όπου σύμφωνα με αυτό τιμωρούνταν με ποινή φυλάκισης οι δημόσιοι υπάλληλοι όπου απεργούσαν. Στον Υπαλληλικό Κώδικα με το Ν. 1811/1951, απαγορευόταν και εδώ η απεργία των δημοσίων υπαλλήλων.¹⁰

Καταργείται το Σύνταγμα της δικτατορίας μετά την μεταπολίτευση από την Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας, και επαναφέρεται προσωρινά το Σύνταγμα του 1952. Όπου ακόμα απαγορευόταν η απεργία των δημοσίων υπαλλήλων.

Τα πράγματα αρχίζουν να αλλάζουν. Έτσι με το Σύνταγμα του 1975 καινοτομεί. Ακολουθώντας δυτικοευρωπαϊκά πρότυπα θα προβεί σε μια προοδευτική ρύθμιση για το ζήτημα της απεργίας των δημοσίων υπαλλήλων.

Με το νόμο 643/1977¹¹, στο άρθρο 5, αφού γίνει η διάκριση μεταξύ των υπαλλήλων του Δημοσίου και Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου που εργάζονται με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου, δεν απαγορεύεται πια η απεργία των δημοσίων υπαλλήλων, ούτε τιμωρούνται οι ίδιοι αλλά πλέον αναγνωρίζεται και σε αυτούς, το πολυπόθητο δικαίωμα στην απεργία. Το δικαίωμα στην απεργία δεν αναγνωρίζεται όμως, στους δικαστικούς λειτουργούς, στα Σώματα Ασφαλείας, στο Λιμενικό Σώμα, την Κεντρική Υπηρεσία Πληροφοριών και την Αγροφυλακή, σύμφωνα με το άρθρο 5 § 2 του Ν. 643/1977. Η διάταξη αυτή λοιπόν, αντιμετωπίζει το θέμα της απεργίας

---

⁹ «Η συνδικαλιστική ελευθερία» σελ. 85 επ. Ανδρέας Κυριακόπουλος

¹⁰ «Το δικαίωμα της απεργίας των δημοσίων υπαλλήλων» σελ. 170-175 Θεοδώρου Κ. Γαροφαλλίδη

¹¹ «Το δικαίωμα απεργίας των δημοσίων υπαλλήλων» σελ. 246 Θεοδώρου Κ. Γαροφαλλίδη

των δημοσίων υπαλλήλων προοδευτικά, δίνοντας στους δημοσίους υπαλλήλους το δικαίωμα της απεργίας. Ακόμα με τη διάταξη του άρθρου 23 § 2 του Συντάγματος του 1975, η απεργία πλέον αποτελεί δικαίωμα, ασκείται από τις συνδικαλιστικές οργανώσεις και το σημαντικότερο προστατεύει τα οικονομικά και εργασιακά συμφέροντα των εργαζομένων.¹² Δίνει και στους δημοσίους υπαλλήλους το δικαίωμα, και την δύναμη μέσω της απεργίας να διεκδικήσουν και να ικανοποιήσουν τα αιτήματά τους. Έτσι το εργασιακό περιβάλλον να αναπτυχθεί και να δώσει ό,τι καλύτερο σε αυτούς που το υπηρετούν.

Στο πρώτο εδάφιο της διάταξης του 643/1977 αναφέρονται οι όροι και οι προϋποθέσεις όπου ο συνταγματικός νομοθέτης έκρινε αναγκαίους για την άσκηση του δικαιώματος. Η απεργία αναγνωρίζεται στη διάταξη ως αυτοτελές ατομικό δικαίωμα. Πλέον το δικαίωμα απεργίας ασκείται νόμιμα, επίσης ασκείται μόνο από τις νόμιμες συνεστημένες συνδικαλιστικές οργανώσεις. Αυτόνομες ομάδες εργατών δεν μπορούν να ασκήσουν το δικαίωμα της απεργίας. Επιτρέπεται από το Σύνταγμα, μόνο η συνδικαλιστική απεργία. Το δικαίωμα της απεργίας πρέπει να ασκείται μόνο για τη διαφύλαξη και προαγωγή των οικονομικών και εργασιακών συμφερόντων, δηλαδή μόνο η επαγγελματική απεργία επιτρέπεται, και όχι η πολιτική απεργία. Υπάρχει λοιπόν περιορισμός ως προς το σκοπό της απεργίας, δεν γίνεται να δρουν παρορμητικά οι εργαζόμενοι και να απεργούν παρά μόνον όταν πρόκειται καθαρά για τα επαγγελματικά τους συμφέροντα.

Στο δεύτερο εδάφιο της διάταξης του Ν. 643/1977, παρατηρούμε ότι ο συνταγματικός νομοθέτης παρουσιάζει και μια απαγόρευση, απαγορεύει την απεργία στους υπηρετούντες των ενόπλων δυνάμεων. Η απαγόρευση αυτή θεωρήθηκε αυτονόητη, ο τότε αρμόδιος Υπουργός δήλωσε ότι «η απεργία του στρατού σημαίνει στάσιν».

---

¹² Άρθρο 23 §2 του Συντάγματος

Οι δικαιούχοι του δικαιώματος της απεργίας, αλλά και ο σκοπός για τον οποίο ασκείται το δικαίωμα αυτό, προσδιορίζεται από το Σύνταγμα, αλλά και ακόμη πιο λεπτομερέστερα από το άρθρο 5 του νόμου 643/1977. Δίνεται λοιπόν το δικαίωμα αυτό στους εργαζομένους, αλλά μόνο μέσω της νομίμως συνεστημένης και λειτουργούσας συνδικαλιστικής οργανώσεως.¹³

Υπάρχουν φυσικά και κάποιοι προληπτικοί περιορισμοί που θέτει ο νομοθέτης στο δικαίωμα της απεργίας των δημοσίων υπαλλήλων. Αυτοί οι περιορισμοί περιλαμβάνονται στα άρθρα 6-11 του Νόμου 643/1977. Οι περιορισμοί αυτοί αφορούν την υποβολή των αιτημάτων των συνδικαλιστικών οργανώσεων των υπαλλήλων για την ικανοποίησή τους, τη συμβατική επίλυση και διαπραγμάτευσή τους.

Όπως αναφέραμε λοιπόν, η υποβολή αιτημάτων των συνδικαλιστικών οργανώσεων, αποτελεί ένα από τους προληπτικούς περιορισμούς. Στο άρθρο λοιπόν 6 του Ν. 643/1977¹⁴ προβλέπεται ο τρόπος με τον οποίο πρέπει να γίνεται η υποβολή των αιτημάτων της συνδικαλιστικής οργανώσεως προς τους αρμόδιους Υπουργούς. Στο άρθρο 7 του 643/1977 αναφέρεται το ζήτημα της παραπομπής στο Συμβούλιο Συνδιαλλαγής. Όπως στο άρθρο 8 του 643/1977 προσδιορίζεται η σύσταση και η λειτουργία του Συμβουλίου Συνδιαλλαγής. Στο άρθρο 10 του 643/1977 αναφέρεται πως πρέπει να κηρύσσεται απεργία μόνο με την τήρηση των διατυπώσεων του άρθρου.¹⁵

Η κήρυξη της απεργίας συνίσταται στην υποβολή των αιτημάτων της συνδικαλιστικής οργάνωσης στον αρμόδιο Υπουργό, ο οποίος υποχρεούται να παραπέμψει τα αιτήματα αυτά στο Συμβούλιο Συνδιαλλαγής. Αν τα αιτήματα αυτά δεν παραπεμφθούν στο Συμβούλιο Συνδιαλλαγής και κηρυχθεί

---

¹³ «Συνδικαλιστικό Κίνημα» σελ. 48 επομ., Γιώργος Φ. Κουκουλές/Βασίλης Τζαννετάκος

¹⁴ «Το δικαίωμα απεργίας των δημοσίων υπαλλήλων» σελ. 246-247, Θεοδώρου Κ. Γαροφαλλίδη

¹⁵ «Το δικαίωμα της απεργίας των δημοσίων υπαλλήλων» σελ. 250, Θεοδώρου Κ. Γαροφαλλίδη

η απεργία, τότε εφόσον η υπαιτιότητα είναι του Υπουργού, δεν συνιστά καταχρηστική συμπεριφορά των απεργών.

Επίσης υπάρχουν και κατασταλτικοί περιορισμοί του δικαιώματος της απεργίας, οι περιορισμοί αυτοί απορρέουν για λόγους δημοσίου συμφέροντος και περιλαμβάνονται στα άρθρα 12 και 13 του Νόμου 643/1977.

Στο άρθρο 14 του Ν. 643/1977 αναφέρεται η διακοπή παράνομης ή καταχρηστικής απεργίας ως συνέπειες αν δεν τηρηθούν οι διατάξεις των άρθρων που θεσπίζουν προληπτικούς και κατασταλτικούς περιορισμούς.

Η λήξη της απεργίας επέρχεται με την ικανοποίηση ή την υπόσχεση ικανοποίησης των αιτημάτων των εργαζομένων. Η απεργία αποτελεί ένα δυνατό όπλο των εργαζομένων, έτοιμο να χρησιμοποιηθεί για την προστασία των δικαιωμάτων και των συμφερόντων των εργαζομένων. Η απόλυτη ικανοποίηση πάντοτε δεν επιτυγχάνεται, έστω ένα μέρος των αιτημάτων να ικανοποιηθεί ή απλά να δείξουν οι εργαζόμενοι πως μπορούν να προστατέψουν και να διεκδικήσουν τα δικαιώματά τους.

Η λέξη απεργία εμπεριέχει ένα σύνολο αγώνων που εδώ και χρόνια, έχουν συντελέσει στο να έχουμε τέτοιες συνθήκες εργασίας όπου δημιουργούμε και παρέχουμε όλα αυτά που η κοινωνία χρειάζεται. Με την απεργία έχουμε κερδίσει όλα αυτά που έχουμε σήμερα. Είτε πριν το 1975 όπου γινόταν παράνομα, είτε από το 1975 μέχρι σήμερα όπου ασκείται νόμιμα. Από το 1975 έχουν γίνει και άλλα σημαντικότερα βήματα ως το 2006 που είμαστε σήμερα. Ελπίζουμε αυτή η εξέλιξη να συνεχιστεί και στο μέλλον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- «Το Σύνταγμα της Ελλάδας»
- «Το δικαίωμα απεργίας των δημοσίων υπαλλήλων»
Θεοδώρου Κ. Γαροφαλλίδη
Εκδόσεις ANT. ΣΑΚΚΟΥΛΑ, ΑΘΗΝΑ 1983
- «Η πολιτεία και το δίκαιο των δημοσίων υπαλλήλων»
Χρ. Φθενάκης, Αθήνα – Κομοτηνή 2000
- «Οι δημόσιοι υπάλληλοι»
Π. Μοίρα-Μυλωνοπούλου, Αθήνα – Κομοτηνή 1998
- «Η ιστορία του συνδικαλιστικού κινήματος των δημοσίων υπαλλήλων»,
Γ. Λιάσκου, Αθήνα 1992
- «Η συνδικαλιστική Ελευθερία»
Μετάφραση: Ανδρέας Κυριακόπουλος
- «Συνδικαλιστικό Κίνημα»
Γιώργος Φ. Κουκουλές / Βασίλης Τζαννετάκος, εκδόσεις Οδυσσέας
- «Ατομικά Δικαιώματα»
Π. Δ. Δαγτόγλου, Εκδόσεις ANT. Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ
- «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα»
Κώστας Χ. Χρυσογόνος, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή
2002
- «Οι Επιπτώσεις της Αναθεώρησης του Συντάγματος στα Δικαιώματα των
Δημοσίων Υπαλλήλων»
Αλέξανδρος Νικολαΐδης, μεταπτυχιακή εργασία, Αθήνα Ιανουάριος 2002

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

- Γιαννούλης Κ. Η απαγόρευση της απεργίας ως ασφαλιστικό μέτρο,
Δίκη 1979, σελ. 740 επ.
- Κρουσταλάκης Ε. «Η συνδικαλιστική Ελευθερία στο χώρο της
Δικαιοσύνης», Δ 1983, σ. 306 επ.
- Λεβέντης Γ. Περί της συνταγματικής προστασίας της αρνητικής
συνδικαλιστικής ελευθερίας. ΕΕΔ 1971, σ.1497 επ.
- Κρεμαλής Κ. Οι συνέπειες της απεργίας στα εργασιακά και ασφαλιστικά
δικαιώματα. ΕΕΝ, 1984 σ, 85 επ.

Αντιθέτως

Το δικαίωμα των εργαζομένων να προσφύγουν σε απεργία είναι σχετικό, με την έννοια ότι απαγορεύεται η καταχρηστική άσκησή του, ενώ εξάλλου υπόκειται στο δικαστικό έλεγχο της νομιμότητάς του. Για το λόγο αυτό επιτρέπεται και η λήψη ασφαλιστικών μέτρων, με τη μορφή της δικαστικής απαγόρευσης της καταχρηστικής απεργίας.

Συντρέχει καταχρηστική άσκηση του δικαιώματος της απεργίας, αν η ζημία των απεργών (απο την μη ικανοποίηση του αιτήματός τους) έχει μικρότερη βαρύτητα σε σύγκριση με τη ζημία που υφίσταται ο εργοδότης και η εθνική οικονομία απο την απεργία. Ακόμη είναι καταχρηστική η απεργία, όταν η ικανοποίηση του αιτήματος των απεργών δεν εξαρτάται απο τον εργοδότη αλλά απο την κυβέρνηση.

ΜΠρΑθ 10517/1979 [Γ. Χρυσικός]

(Δικηγόροι : Σ. Γαρδικας, Δ. Κυρίτσας, Α. Βλάχος, Σ. Σημίτης, Ι. Μπρίνας, Δ^ρ Αναγνωστόπουλος, Δ. Ρήγας, Π. Μεγγρέλης, Γ. Δικαίος, Ν. Αγαπητίδης, Θ. Σαξώνης, Ν. Φιλίππου, Η. Παρασκενάς, Χ. Καστορινής, Δ. Παγουρόπουλος, Ξ. Σαββίδης, Μ. Αθανασόπουλος, Χ. Κοκορέμπας, Ε. Λαγούσης, Θ. Κής, Ζ. Δατσέρης)

Επειδή εκ τού προς αλληλάς συνδυασμού των διατάξεων των άρθρων 23 § 2 του από 11.6.1975 ισχύοντος Συντάγματος και 32 § 1 του ν. 330/76, θεσπισθέντος επί σκοπώ υλοποίησης των δι' αυτού (Συντάγματος) αναγνωριζομένων εν σχέσει προς την εργατική τάξιν δικαιωμάτων και έναρμονίσεως προς τας διεθνείς συμβάσεις εργασίας, σαφώς συνάγεται ότι ο συντακτικός νομοθέτης ανέγνωρισε εϋθέως κατ' αρχήν τό δικαίωμα της συνδικαλιστικής ελευθερίας των εργαζομένων και τό δικαίωμα προσφυγής τούτων εις απεργίαν ως τό έσχατον όπλον εν τή επίδιώξει των έναντι της εργοδοσίας αιτημάτων των, πλήν όμως τό ούτω αναγνωριζόμενον δικαίωμα υπήγαγε εις συγκεκριμένους περιορισμούς. Μεταξύ των έπιβληθέντων περιορισμών είναι και ή απαγόρευσις τού προς απεργίαν δικαιώματος όταν τούτο άσκήται καταχρηστικώς εν τή έννοια τού άρθρου 281 τού ΑΚ. Συνέπεια της καθ' υπέρβασιν της διατάξεως ταύτης τιθεμένων όρίων γενομένης άσκήσεως τού ως άνω δικαιώματος είναι ότι ό καθ' ου στρέφεται ή άσκησις δύναται νά αξιώση άποζημιώσιν ή και νά ζητήση την απαγόρευσιν παρομοίας άσκήσεως εν τώ μέλλοντι (ΑΠ 387/64 ΝοΒ 12, 927. ΕφΑθ 4875/79. ΕΛΔ 20, 364). Ο διά τού μνησθέντος άρθρου 31 § 1 τεθείς περιορισμός τελεί εν άρμονία και προς την γενικήν διάταξιν τού άρθρου 25 § 3 τού Συντάγματος, καθ' ήν άπαντα τά υπ' αυτού αναγνωριζόμενα δικαιώματα (άτομικά και κοινωνικά) δέον όπως μή άσκούνται καταχρηστικώς. Συνεπώς τό ως άνω αναγνωριζόμενον δικαίωμα προσφυγής των εργαζομένων εις απεργίαν είναι προδήλως σχετικόν και ή νομιμότης της άσκήσεως αυτού υπόκειται εις δικαστικόν έλεγchon κατ' άρθρ. 20, 87 και 93 τού Συντάγματος. Έν προκειμένω

ή υπό κρίσιν αίτησις δι' ής ζητείται ή λήψις ασφαλιστικών μέτρων λόγω του έκ τής αναβολής έπικαλουμένου κινδύνου επί τώ τέλει διακοπής των συνεχιζομένων και παύσεως των υπό τής καθ' ής έξαγγελθεισών εις τό μέλλον παρανόμων, ώς καταχρηστικών, άπεργιακών έκδηλώσεων του προσωπικού των αίτουσών, όπερ, άνήκον εις τήν δύναμιν τής καθ' ής, συμμορφούται εις τās ώς άνω έξαγγελθείσας παρανόμους άπεργίας, εις τρόπον ώστε νά έξασφαλισθή ή άκώλυτος συνέχισις τής παροχής των ύπηρεσιών των ώς άνω παρ' αύταις άπασχολουμένων μελών τής καθ' ής εις έκτέλεσιν των συνδεουσών τās αίτούσας μετ' αύτών σχετικών έργασιακών συμβάσεων, ήτις παρεμποδίζεται έκ των έν λόγω άπεργιακών έκδηλώσεων και έντεύθεν προσβάλλεται τό δικαίωμα των αίτουσών όπως αξιώσουν τήν παροχήν των ύπηρεσιών των μισθωτών των, είναι νόμω βάσιμος έρειδόμενη επί των διατάξεων των άρθρων 682 § 1, 683 § 1, 686, 692 § 1, 731, 732 και 947 ΠολΔ, και των διατάξεων των άρθρων 648, 652, 343 § 1, 330 του ΑΚ, έν συνδυασμώ προς τās προεκτεθείσας διατάξεις και τās τοιαύτας των άρθρων 914, 297, 298 και 71 ΑΚ και δέον όπως έρευνηθή περαιτέρω κατ' ουσίαν και ώς προς τās άπολιπομένας 10ης 12ης, 13η., 14ης και 15ης των αίτουσών άτε μή συναγομένου τεκμηρίου παραιτήσεως τούτων άπό τής αίτήσεως, άπορριπτομένων δέ των έκ μέρος, τής καθ' ής και των ύπέρ αύτής παρεμβάντων προβληθέντων ισχυρισμών περι άπαραδέκτου και έλλειψεως νομιμότητος τής αίτήσεως λόγω άντισυνταγματικότητος των άνω διατάξεων, ώς νόμω άβασίμων.

Έπειδή, νομίμως, διά προφορικής δηλώσεως κατά τήν έπ' άκροατηρίω συζητησιν (άρθρ. 686 § 6, και 80 ΠολΔ) ήσκησαν πρόσθετον ύπέρ τής καθ' ής παρέμβασιν τά έν αρχή τής παρούσης αναφερόμενα έπαγγελματικά σωματεία, ένώσεις κλπ έχοντα πρόδηλον προς τούτο έννομον συμφέρον και δέον όπως διαταχθή ή συνεκδικασις των παρεμβάσεων αύτών μετά τής αίτήσεως.

Έπειδή, έκ των καταθέσεων των ένόρκως έπ' άκροατηρίω έξετασθέντων μαρτύρων, έμπεριεχομένων εις τό ταύτάριθμον τή παρούση σχετικόν πρακτικόν συνεδριάσεως, έκτιμωμένων κατά τόν λόγον γνώσεως και αξιοπιστίας έκάστου μάρτυρος, κατ' ίδιαν, προς άλλήλας και έν συνδυασμώ προς 1) άπαντα τά υπό των διαδίκων έπικαλούμενα και νομίμως προσκομιζόμενα έγγραφα και 2) τά υπό τούτων όμολογούμενα, κατά περίπτωσιν, περιστατικά, έπιθανολογήθησαν, έν σχέσει προς τήν υπό κρίσιν αίτησιν και τούς κατ' αύτής ισχυρισμούς τής καθ' ής και των παρεμβάντων ύπέρ αύτής, τά έξής ουσιώδη περιστατικά : Διά τής ύπ' αριθμ. 96/6.7.79 Π.Υ.Σ., έκδοθείσης κατ' έφαρμογήν του άρθρου 1 § 1 ν. 40/79 «περί λήψεως μέτρων προς έξοικονόμησιν ένεργείας» έθεσπίστη, μεταξύ των άλλων μέτρων, και τό «διαφορικόν ώράριον» προσελεύσεως και άποχωρήσεως των έργαζομένων εις τό δημόσιον, νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, όργανισμούς, τραπεζας κλπ. Σκοπός τής θεσπίσεως του ρηθέντος διαφορικού ώραριου ήτο ή άποσυμφόρησις τής κυκλοφορίας διά τής διαφορετικής ένάρξεως και λήξεως τής έργασίας των άνω έργαζομένων και έντεύθεν ή έξοικονόμησις ένεργείας. Πρό τής θεσπίσεως του νέου ώραριου τό τοιούτον των εις

τάς τραπέζας απασχολουμένων μισθωτών ήτο από Δευτέρας μέχρι και Πέμπτης από 7.45' έως 15.30' και την Παρασκευή από 7.30 μέχρι 15.30. Άμα τή εξαγγελία του νέου ωραρίου τό προσωπικόν των τραπεζών, μετά νομίμως ληφθείσαν απόφασιν, κατήλθεν εις άπεργίαν διαρκείας. Μετά ταύτα έξεδόθη ή ύπ' αριθ. 113/30.7.79 Π.Υ.Σ., δυνάμει τής όποιας μετετέθη δι' άπαντας τούς εργαζομένους ή άρχικώς όρισθείσα έναρξις και λήξις του χρόνου εργασίας κατά ήμίσειαν ώραν. Εϊδικώτερον διά τας Τραπέζας ώρίσθησαν διά τής άνωτέρω Π.Υ.Σ. αι ώραι έναρξεως τής εργασίας ως εξής : από Δευτέρας έως Πέμπτης ώρα έναρξεως ή 8.30 και Παρασκευή ή 8.15', ώρα δέ λήξεως δι' όλας τας εργασίμους ήμέρας ώρίσθη ή 16.15, αι ώραι δέ συναλλαγής μετά του κοινού ώρίσθησαν από 8.35 μέχρι 14.30. Διά του νέου αύτου ωραρίου δέν έπεμηκύνθη ό χρόνος εργασίας αλλά μετετέθη ή ώρα έναρξεως και ή ώρα λήξεως τής εργασίας κατά 45'. Παρά ταύτα ή καθ' ής δέν άπεδεχθη τό άνω ωράριον και δι' άποφάσεως του εκτελεστικού αύτης συμβουλίου, άντέδρασε εκ νέου και διά τής ύπ' αριθ. 71/1.8.79 άνακοινώσεως έμεθόδευσε στάσεις εργασίας κατά 45' ήμερησίως, ήτοι άπεφάσισε όπως τό προσωπικόν των τραπεζών προσέρχεται εις τας τραπέζας κατά τό παλαιόν ωράριον, με χρόνον άναχωρήσεως τήν 3.30. Περαιτέρω ή καθ' ής, δι' άποφάσεως του γενικού συμβουλίου της, ληφθείσης κατά τήν συνεδρίασιν τής 6.8.1979 (άνακοίνωσις ύπ' αριθμ. 73/6.8.79) άπεφάσισε, πέραν τής συνεχίσεως των καθημερινών στάσεων εργασίας, «κλιμάκωση του άπεργιακού άγώνα για τό μήνα Αύγουστο» ως εξής : Δευτέρα 13.8.79 : 24ωρη άπεργία, Πέμπτη-Παρασκευή 16 και 17.8.79 : 48ωρη άπεργία, Δευτέρα-Τρίτη και Τετάρτη 27, 28 και 29.8.79 : τριήμερος άπεργία. Ωσαύτως, ως συνάγεται εκ τής άνωτέρω άνακοινώσεως, ή καθ' ής προγραμματίζει περαιτέρω άπεργιακούς άγώνας επί τώ μοναδικώ σκοπώ τής έπαναφοράς του παλαιού ωραρίου εργασίας. Τόσον ή πραγματοποιηθείσα ως άνωτέρω πρώτη πολυήμερος άπεργία των τραπεζικών ύπαλληλων, όσον και αι μετ' αύτήν καθημεριναι στάσεις εργασίας και αι εξαγγελθείσαι ως άνω μελλοντικαι άπεργiai, προεκάλεσαν εις τας αίτούσας τραπέζας μεγίστην ήθικήν και ύλικήν ζημίαν. Περί τής ύλικής ταύτης ζημίας σαφής και μετά λόγου γνώσεως είναι ή κατάθεσις του εξ ιδίας αντιλήψεως καταθέσαντος μάρτυρος Ι.Κ. διευθυντού του έν Αθήναις κεντρικού καταστήματος Ε.Τ.Ε., ήτις έχει τό 30 ο/ο των έν γένει τραπεζιτικών έν Ελλάδα εργασιών. Ούτος κατέθεσεν ότι, ένώ τούς προηγούμενους του Ιουλίου του 1979 μήνας υπήρξε σημαντική και εις δισεκαταμμύρια δραχμών αύξησις των καταθέσεων ταμειυτηρίου και προθεσμίας, κατά τόν μήνα Ιούλιον του 1979, καθ' όν έπραγματοποιήθησαν αι άπεργiai, υπήρξε μείωσις των καταθέσεων κατά 4.352.000.000 και έν συγκρίσει προς τόν Ιούλιον του '78, μείωσις κατά 14.000.000.000. Τό αυτό φαινόμενον τής μειώσεως των καταθέσεων συνέβη εις όλας σχεδόν τας τραπέζας. Περαιτέρω αι τράπεζαι, μή δυνηθείσαι νά προβούν εις τας άναγκαίας χρηματοδοτήσεις, ήναγκάσθησαν νά προβούν εις δανεισμούς παρά τής Τραπέζης Ελλάδος με τόκον 21,4 ο/ο. Εκτός τής ύλικής ζημίας αι τράπεζαι υπέστησαν και ήθικήν τοιαύτην διά τής προς αύτάς μειώσεως τής έμπιστοσύνης του κοινού, άποφεύ-

γοντος νά προβή εις καταθέσεις, έκ του φόβου ότι δέν δύνανται νά προβαίνουν και εις ανάληψεις κατά βούλησιν συνεπειά των άπεργιών. Υπό τό αυτό πνεύμα καταθέτει και ό έτερος μάρτυς των αίτουσών ο ύποδιευθυντής της ΑΤΕ. Πέραν τούτων ή έμμογή εις τās άπεργίας επέφερε ζημίαν και άναστατώσιν εις τό κοινωνικόν σύνολον, κλονισμόν εις τās συναλλαγās, τό έμπορίον, τήν βιομηχανίαν, τήν πληρωμήν των μισθών και συντάξεων, εις τās εισαγωγās και έξαγωγās τής χώρας, τόν τουρισμόν επί μεγίστη ζημία τής Έθνικής Οικονομίας, πλησσομένης πάντοτε γενικώτερον έκ τοιούτων ένεργειών. Έναντι των άνω ζημιών τόσον των τραπεζών όσον και τής έν γενεί Έθνικής Οικονομίας, ή καθ' ής προβάλλει ως ζημίαν των μελών της έκ του νέου ώραρίου τήν ήθικήν τοιαύτην, προκαλουμένην έκ τής προσβολής κεκτημένων δικαιωμάτων, έστω και μη ύλικού περιεχομένου, ως επίσης και τήν μεταβολήν ήν προκαλεί ή αλλαγή τής ώρας εις τās οικογενειακάς των συνηθείας. Η ζημία αύτη και άληθής ύποτιθεμένη έν σχέσει πρός τήν ζημίαν ήν προκαλούν αι άπεργίαι τόσον εις τās τραπεζας, όσον και εις τό κοινωνικόν σύνολον γενικώτερον είναι ήσσονος σημασίας. Υπό τά άνωτέρω δεδομένα ύφίσταται έν προκειμένω έμφανής δυσαναλογία μέσου και σκοπού. Οι ύπάλληλοι των τραπεζών, έν τή έπιδιώξει του σκοπού των, ήτοι τής μή μεταθέσεως κατά 45· τής ώρας ένάρξεως και λήξεως του ώραρίου εργασίας των, προβαίνουν εις άπεργιακάς έκδηλώσεις αίτινες είναι δυνατόν νά βλάψουν και βλάπτουν τώ όντι σοβαρώς τόσον τά συμφέροντα των τραπεζών, όσον και του κοινωνικού συνόλου.

Συνεπώς, κατά τήν ρηθείσαν συνταγματικήν άρχήν τής αναλογίας μέσου και σκοπού, αι πραγματοποιούμεναι και έξαγγελόμεναι άπεργίαι των τραπεζικών ύπαλλήλων είναι πράγματι καταχρηστικάί αφού δι' αύτών προκαλείται δυσαναλόγως βαρεία ζημία τόσον εις τās έργοδοτίδας τραπεζας όσον και εις τό κοινωνικόν σύνολον και τά κατ' ιδίαν άτομα. Έπομένως ύπερβαίνουν προφανώς τά έκ τής καλής πίστεως των χρηστών ήθών και του κοινωνικού και οικονομικού σκοπού του άσκουμένου δικαιώματος τής άπεργίας, έπιβαλλόμενα όρια. Αι ρηθείσαι άπεργίαι είναι καταχρηστικάί και έκ του γεγονότος ότι οι άπεργούντες στρέφονται κατά του έργοδότη των όστις δέν έχει τό δικαίωμα νά τροποποιήση τό διά νόμου έπιβληθέν νέον ώράριον εργασίας χάριν του γενικώτερου συμφέροντος τής έξοικονομήσεως ένεργείας. Ο ν. 40/79 και ή κατ' έξουσιοδότησιν αυτού έκδοθείσα ύπ' άριθ. 96/79 Π.Υ.Σ. είναι δημοσίας τάξεως, και τό έπιβληθέν ώράριον είναι ύποχρεωτικόν, μή έχουσών των τραπεζών τήν δυνατότητα διαφορετικής ρυθμίσεως τούτου. Σημειωτέον μάλιστα ότι έκ των παρανόμων ως καταχρηστικών και έντεύθεν άκύρων άπεργιακών έκδηλώσεων των εις τās άποφάσεις τής καθ' ής συμμορφουμένων ύπαλλήλων των αίτουσών, γεννάται δικαίωμα άποζημιώσεως αύτών κατ' αύτής και άξίωσις πρός αύτουσίαν άποκατάστασιν συνισταμένην εις τήν έν τώ μέλλοντι άνεμπόδιστον συνέχισιν παροχής των ύπηρεσιών του άπεργούντος προσωπικού των, άνεξαρτήτως του δικαιώματος πρός καταγγελίαν των επί μέρους εργασιακών συμβάσεων. Όθεν, πιθανολογηθέντος του δικαιώματος των αίτουσών κατά τής καθ' ής προς

παράλειψιν ἐν τῷ μέλλοντι τῆς ζημιογόνου καὶ παρανόμου συμπεριφορᾶς τῆς καθ' ἧς καὶ τῆς ἐπείγουσας περιπτώσεως λήψεως ἀσφαλιστικῶν μέτρων διὰ τὴν ἐν τῷ μέλλοντι δημιουργουμένην κατάστασιν ἐκ τῆς τυχόν συνεχίσεως ἢ πραγματοποίησεως τῶν ἐξαγγελθεισῶν ἀπεργιῶν, δεῖον νὰ γίνῃ δεκτὴ ἢ ὑπὸ κρίσιν αἰτήσις καὶ ὡς οὐσία βάσιμος, ἀπορριφθῶν δὲ πάντες οἱ ἐκ μέρους τῆς καθ' ἧς καὶ τῶν ὑπὲρ αὐτῆς παρεμβάντων προβληθέντες ἐναντίον τῆς παραδοχῆς τῆς ὑπὸ κρίσιν αἰτήσεως ἰσχυρισμοῦ καὶ ἐνστάσεις καὶ ληφθῶν κατὰ τῆς καθ' ἧς τὰ ἐν τῷ διατακτικῷ ἀσφαλιστικᾷ μέτρα, καταδικαζομένης δὲ ταύτης καὶ εἰς τὴν δικαστικὴν δαπάνην τῶν αἰτουσῶν, κατ' ἄρθρ. 176 ΠολΔ.

Διὰ ταῦτα : Συνεκδικάζον, ἀντιμωλία τῶν διαδίκων, τὴν αἴτησιν μετὰ τῶν προσθέτων παρεμβάσεων ὑπὲρ τῆς καθ' ἧς. Δέχεται τὴν αἴτησιν. Λαμβάνον ἀσφαλιστικὰ μέτρα. Ὑποχρεοῖ τὴν καθ' ἧς ὅπως διακόψη τὰς συνεχιζομένας στάσεις ἐργασίας καὶ παύσῃ ἐν τῷ μέλλοντι τὴν κήρυξιν καὶ πραγματοποιήσιν τῶν ἀπειλουμένων διὰ τῆς ἀπὸ 6.8.1979 ἀνακοινώσεως τῆς ἀπεργιακῶν ἐκδηλώσεων πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν ἐν αὐτῇ αἰτημάτων τῶν εἰς τὴν καθ' ἧς ὑπαγομένων ὑπαλλήλων τῶν αἰτουσῶν. Ἀπειλεῖ κατὰ τῆς καθ' ἧς χρηματικὴν ποινὴν ἐκ δραχμῶν ἑκατὸν χιλιάδων (100.000) ὑπὲρ τῶν αἰτουσῶν διὰ πάσαν ἐν τῷ μέλλοντι παραβίασιν τῆς ὡς ἄνω διατάξεως τῆς παρούσης.

Ἐνημερωτικὸ σημεῖωμα

Τὸ θέμα πού ἀπασχόλησε τὸ Μονομελὲς Πρωτοδικεῖο Ἀθηνῶν ἀφορούσε τὴν καταχρηστικὴ ἀσκηση τοῦ δικαιώματος ἐκ μέρους τῶν τραπεζικῶν ὑπαλλήλων, μετὰ ἀπὸ ἀπόφαση πού ἔβγαλε μὲ νόμιμες διαδικασίες ἢ Ὁμοσπονδία τους. Ὅπως εἶναι γνωστὸ, ἡ ἀσκηση τοῦ δικαιώματος τῆς ἀπεργίας ἔχει κατοχυρωθεῖ ἀπὸ τὸ ἄρθρ. 23 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1975.

Στὸ ἄρθρ. 25 § 3 τοῦ Συντάγματος εἰσάγεται ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀρθροῦ 281 ΑΚ γιὰ τὴν μὴ καταχρηστικὴ ἀσκηση ὁποιοῦδήποτε συνταγματικοῦ δικαιώματος. Ἡ διάταξη αὐτὴ εἶναι δυνατὸν νὰ δημιουργήσῃ κατὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς πλείστα ὅσα προβλήματα, διότι ἀκριβῶς, κατὰ τὴν ἀσκηση ὁποιοῦδήποτε συνταγματικῶν κατοχυρωμένου δικαιώματος καὶ εἰδικώτερον τοῦ συγκεκριμένου δικαιώματος τῆς ἀπεργίας, μπορεῖ, ἢ ἐκάστοτε ἐπικλήση τῆς ἀρχῆς αὐτῆς πού ἀναφέραμε παραπάνω, νὰ δημιουργεῖ σοβαροὺς κινδύνους ματαίωσής του, διότι πάντοτε σχεδὸν ἀπὸ τὴν ἀπεργία μιάς μεγάλης κατηγορίας ἐργαζομένων βλάπτεται ἡ ἐργοδοσία καὶ τὸ κοινωνικὸ σύνολο γενικώτερα, δυσανάλογα ἰσως σὲ σχέσιν μὲ τὴν ἀξία τῶν αἰτημάτων πού ἐπιδιώκουν νὰ ἐπιτύχουν ἢ τῶν δικαιωμάτων πού ἐπιθυμοῦν νὰ διασφαλίσουν. Ἡ γενικὴ αὐτὴ ἀρχὴ τοῦ Συντάγματος ὑλοποιεῖται μὲ τὴν θέσπιση τοῦ Ν. 330/1976 «Περὶ ἐπαγγελματικῶν σωματείων καὶ ἐνώσεων καὶ διασφαλίσεως τῆς συνδικαλιστικῆς ἐλευθερίας», πού ὀριοθετεῖ τὴν ἀσκηση τοῦ δικαιώματος τῆς ἀπεργίας, ὅπως θὰ ἐκθέσουμε παρακάτω.

Ἡ αὐτοτελὴς κατ' ἀρχᾶς ἐφαρμογὴ τοῦ ἀρθροῦ 25 § 3 τοῦ ἰσχύοντος Συντάγματος, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀπαγόρευση ἀσκήσεως συνταγματικοῦ δικαιώματος ἀπεργίας, εἶναι ἐκτὸς τῆς δικαιοδοσίας τῶν πολιτικῶν δικαστηρίων. Συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 1 ΠολΔ, στὴ δικαιοδοσία τῶν πολιτικῶν δικαστηρίων ἀνήκουν, κατὰ πρῶτον λόγον, οἱ διαφορὲς ἰδιωτικοῦ δικαίου, οἱ διὰ νόμου ὑπαγόμενες σ' αὐτὸ ὑποθέσεις ἐκουσίας δικαιοδοσίας, οἱ διὰ νόμου ὑπαγόμενες σ' αὐτὰ ὑποθέσεις δημοσίου δικαίου καὶ τέλος οἱ διοικητικὲς διαφορὲς πού δὲν ὑπάγονται στὴ δικαιοδοσία τῶν διοικητικῶν δικαστηρίων. Ἡ διαφορὰ ὅμως πού ἐκλήθη νὰ δικάσῃ τὸ μονομελὲς πρωτοδικεῖον Ἀθηνῶν ἀφορούσε ἀκριβῶς τὴν καταχρηστικὴν ἀσκηση συνταγματικοῦ δικαιώματος, τὴν ὁποία ἀπαγόρευσε γιὰ τὸ

μέλλον ή σχολιαζόμενη απόφαση. Με βάση όμως όσα έγγραψαν παραπάνω, τό δικάσαν δικαστήριο δέν είχε δικαιοδοσία νά άποφανθεί για τήν συγκεκριμένη ύπόθεση, διότι άκριβώς ή συγκεκριμένη διαφορά μεταξύ τραπεζών και όμοσπονδίας τραπεζικών ύπαλλήλων ανάγεται στη σφαίρα του δημοσίου δικαίου και καμμία διάταξη νόμου δέν τήν έχει ύπαγάγει μέχρι σήμερα στά πολιτικά δικαστήρια.

Η καταχρηστική άσκηση του δικαιώματος τής άπεργίας κατά τή γνώμη μου, μπορεί νά εξετασθεί μόνο παρεμπιπτόντως από τό δικαστήριο σέ ιδιωτικές διαφορές που άφορούν άπαιτήσεις εργαζομένων κατά των εργοδοτών τους από παράνομη άπόλυση. Οι συνέπειες τής καταχρηστικής άσκήσεως τόσο από πλευράς συνδικαλιστικών στελεχών σωματείων, όσο και από πλευράς άπλών άπεργών προβλέπονται από τον ν. 330/1976 που αναφέραμε παραπάνω. Ο ν. 330/1976 όρίζει στο άρθρο 32 αυτού τις προϋποθέσεις τής νομίμου άπεργίας, σέ συνδυασμό με τό άρθρο 34 που όρίζει τή διαδικασία για τή νόμιμη λήψη άποφάσεως άπεργίας από τή διοίκηση του σωματείου των εργαζομένων, ενώ συγχρόνως άπαρριθμεί ένδεικτικά τις περιπτώσεις καταχρηστικής άσκήσεως του δικαιώματος τής άπεργίας. Η παράνομος ή καταχρηστική άσκηση έχει σαν συνέπεια, συμφώνως προς τό άρθρο 38 του ν. 330/1976, τήν άρση τής προστασίας του άρθρου 26 των μελών τής διοικήσεως του επαγγελματικού σωματείου και τήν άυτοδικαία λύση τής εργασιακής σχέσεως για τους άπεργούς χωρίς ύποχρέωση άποζημιώσεως από τον εργοδότη. Με βάση τις παραπάνω σκέψεις θα πρέπει νά δεχτούμε ότι, μέχρις ότου λειτουργήσουν ειδικά συνταγματικά δικαστήρια ή ειδικός νόμος ύπαγάγει και τις περιπτώσεις αυτές στά πολιτικά δικαστήρια, ή καταχρηστική άσκηση του δικαιώματος τής άπεργίας μόνον παρεμπιπτόντως μπορεί νά εξετασθεί κατά τήν έκδίκηση των διαφορών μεταξύ των εργαζομένων και των εργοδοτών τους, που άφορούν θέματα άπόλυσης λόγω συμμετοχής σέ άπεργιακή έκδήλωση ή παράνομης κήρυξης άπεργίας από τή διοίκηση συνδικαλιστικού σωματείου και πάντα όσον άφορά τις συνέπειες του ν. 330/1976.

Αύτοτελής έπομένως αίτηση με αίτημα τήν άπαγόρευση τής άσκήσεως του άπεργιακού δικαιώματος άποκλείεται, καθ' όσον, εύρίσκεται έκτός τής δικαιοδοσίας των πολιτικών δικαστηρίων. Έπομένως, με βάση τις παραπάνω σκέψεις, ούτε και άσφαλιστικά μέτρα μπορούν νά διαταχθούν στην προκειμένη περίπτωση, με αίτημα τήν προσωρινή άπαγόρευση τής άσκήσεως του δικαιώματος τής άπεργίας μέχρι τήν έκδοση όριστικής άποφάσεως.

Κ. Γιαννούλης, δικηγόρος

III. Η ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ

Η συνδικαλιστική ελευθερία στο χώρο της δικαιοσύνης

Ευάγγελος Σ. Κρουσταλάκης

εφέτης Αθηνών

1. Στον τόμο ΛΗ' του νομικού περιοδικού «Θέμις» του έτους 1927, στη σελίδα 239 υπάρχει μία σημαντική πληροφορία, κάτω απο τον τίτλο «Σύλλογος Ελλήνων Δικαστών». Εκεί διαβάζουμε πως «υπο τον άνω τίτλον συνεστήθη, αναγνωρισθείς δια της υπ' αριθ. 5345/1926 αποφάσεως του πρωτοδικείου Αθηνών, σύνδεσμος των ελλήνων δικαστών. Σκοποί του Συλλόγου αναγράφονται: α) η εξύψωσις του δικαστικού σώματος και η εξασφάλισις της ανεξαρτησίας και αξιοπρεπείας των μελών αυτού, β) η μέριμνα περι της ευρυτέρας αυτών αναπτύξεως δια της μεταξύ των μελών αυτού επιστημονικής επικοινωνίας, της εκδόσεως περιοδικού και δι' οιουδήποτε άλλου προσφόρου μέσου, γ) η επιστημονική συμβολή προς βελτίωσιν της νομοθεσίας και εντελεστέραν απονομήν της δικαιοσύνης, δ) η σύσφιξις των συναδελφικών δεσμών και η μεταξύ των μελών του δικαστικού σώματος αλληλεγγύη και η οργάνωσις των αποτελεσματικωτέρων μέσων οικονομικής βοήθειας των μελών του συλλόγου και των οικογενειών αυτών, αποκλειομένης άμα πάσης αναμίξεως του συλλόγου εις την πολιτικήν ή εις ζητήματα ξένα προς τους άνω σκοπούς-του».

Η σύνταξη της «Θέμιδος» επισημαίνει οτι «είναι η πρώτη φορά, καθ' ήν οι έλληνες δικασταί οργανούνται εις σωματείον κατα το υπόδειγμα των αλλαχού, εν Ιταλία, Γαλλία, αλλ' ιδίως εν Γερμανία, λειτουργούντων προ πολλών δεκαετηρίδων τοιούτων» και εκφράζει τη χαρά-της, λέγοντας οτι «ο αναγιγνώσκων τους σκοπούς του συλλόγου, δέν δύναται παρα να χαιρετίση μετ' ενθουσιασμού την ίδρυσιν αυτού».

Στο περιοδικό «Ελληνική Δικαιοσύνη», τόμος 2ος 1961 σελίδα 283, διαβάζουμε για την πρώτη γενική συνέλευση του συλλόγου εκείνου των ελλήνων δικαστών. Εκεί μαθαίνουμε οτι «η βελτίωσις των όρων της απονομής της δικαιοσύνης αφ' ενός και η βελτίωσις της θέσεως των δικαστών απέναντι της Πολιτείας και της κοινωνίας εξ άλλου, είναι οι δύο κεντρικάί ιδέαι, αίτινες έδωκαν αφορμήν εις την γένεσιν του συλλόγου». Αξίζει να σημειωθεί εκείνο που αναφέρθηκε στη γενική αυτή συνέλευση, πως «ένεκα διαφόρων παρεμπεσασών περιστάσεων ανεβλήθη άπαξ και δις η συγκρότησις και η δημοσία εμφάνισις του συλλόγου, ίνα μη παρεξηγηθώσιν υπο της

κοινής γνώμης τα ελατήρια απο των οποίων ορμώντο οι συμπήξαντες αυτόν. Παρενέπιπτον λχ ζητήματα ανάγκης αυξήσεως των δικαστικών μισθών ως και άλλα τοιαύτα προσωπικώς ούτως ειπείν ενδιαφέροντα τους δικαστάς και εκρίθη ότι δέν έπρεπε να εμφανισθή ο σύλλογος ακριβώς τας ημέρας καθ' άς ταύτα ήσαν επι τάπητος. Τοι-αύτη είναι η προς την νομιμότητα και την πειθαρχίαν πίστις των αποτελούντων τον σύλλογον τούτον». Οι σκέψεις αυτές είναι χαρακτηριστικές του πνεύματος της εποχής εκείνης (1926 - 1927). Πρέπει να σημειωθεί, ότι στο σύλλογο αυτό των δικαστών μετείχαν και διαπρεπείς δικαστές της εποχής. Άς αναφέρουμε, απο'τα μέλη του πρώτου διοικητικού συμβουλίου, τους Ιωάννη Σακκέτα (εφέτη Πατρών τότε), Αντώνιο Κιτσικόπουλο (εφέτη Αθηνών), Κωνσταντίνο Παπαδόπουλο (πρόεδρο εφετών Αιγαίου), Δημήτριος Κιουσόπουλο (Πρωτοδίκη Αθηνών), Άγγελο Μπουρόπουλο (αντεισαγγελέα εφετών Αθηνών).

Τα ίχνη του συλλόγου των ελλήνων δικαστών χάνονται ύστερα απ' αυτές τις πρώτες εκδηλώσεις. Και είναι φυσικό αυτό. Οι περιστάσεις που ακολούθησαν δέν ευνοούσαν γενικά τη συνδικαλιστική δραστηριότητα και είναι λογικό το γενικότερο πολιτικό κλίμα (δικτατορία, ξενική κατοχή κλπ.) να έπληξε πρώτα απ' όλα το σύλλογο των δικαστών.

Το 1958 εμφανίζεται η « Ένωση Ελλήνων Δικαστών και Εισαγγελέων», που σκοποί της είναι «α) η διασφάλις της ανεξαρτησίας της δικαστικής εξουσίας και η εξύψωσις της θέσεως των δικαστών, β) η εντελεστέρα δικαστηριακή οργάνωσις δια την καλύτεραν απονομήν της δικαιοσύνης, γ) η προαγωγή της νομικής επιστήμης και η επιστημονική συμβολή εις την βελτίωσιν της νομοθεσίας και δ) η επικοινωνία και συνεργασία της ενώσεως μεθ' ομοειδών οργανώσεων δικαστικών λειτουργών της αλλοδαπής».

Στο άρθρο 2 του καταστατικού της, όπου μνημονεύονται οι πιο πάνω σκοποί-της, υπάρχει ρητή η δήλωσις ότι «η Ένωση δέν έχει πολιτικόν ή συνδικαλιστικόν χαρακτήρα». Και στην πρώτη σελίδα του 1ου τόμου (1960) του περιοδικού της «Ελληνική Δικαιοσύνη» υπάρχει, σε άρθρο με τον τίτλο « Ένωση Ελλήνων Δικαστών και Εισαγγελέων» του πρώτου προέδρου-της αρεοπαγίτη Αντωνίου Φλώρου, η σαφής άποψη ότι «οι σκοποί της Ενώσεως δέν είναι ποσώς συνδικαλιστικοί, είναι δε όλως αυτονόητον ότι δέν έχουσιν χροιάν πολιτικήν».

Δέν ήταν όμως δυνατό η Ένωση των δικαστών να παραβλέψει την κατάστασι στην οποία ήσαν οι δικαστές. Έτσι, με το υπ' αριθ. 21/30.12.1960 πρακτικό του διοικητικού-της συμβουλίου (Ελληνική Δικαιοσύνη 1960 σελ. 917), προβαίνει ομόφωνα στη διαπίστωση ότι «η θέσις του δικαστού απο τινών ετών έχει υποστή υποτίμησιν έναντι των υπαλλήλων της διοικήσεως και των άλλων εν γένει κρατικών λειτουργών». Μεταξύ άλλων επισημαίνει ότι «αι αποδοχαι των δικαστικών λειτουργών υπολείπονται ουσιωδώς των εκ της θέσεως απολαυών των προς αυτούς αντιστοιχιζομένων και κατα την αντιστοιχίαν ταύτην τον αυτόν βασικόν μισθόν λαμβανόντων κατηγοριών τιμών υπαλλήλων. Υπολείπονται δε σημαντικώτερον των εν γένει απολαυών ευρείας κατηγορίας άλλων υπαλλήλων». Ακόμη, το διοικητικό συμβούλιο της Ενώσεως Δικαστών υπογραμμίζει ότι «η κατάστασις των δικαστικών καταστημάτων είναι οικτρά» και «αισθάνεται την υποχρέωσιν να επιστήσει την προσοχήν ιδιαιτέρως του υπουργού της Δικαιοσύνης επι του κινδύνου τον οποίον διατρέχει η Δικαιοσύνη εάν δέν αρθώσιν οι δυσμενείς όροι, υπ' ούς τελει ο τακτικός δικαστής και εάν δέν αποκατασταθή ούτος εις την προσήκουσαν θέσιν».

Κατα την γενική συνέλευση της Ενώσεως της 6.1.1962 (βλ. Ελληνική Δικαιοσύνη 1962 σελ. 137), αποκηρύσσεται κάθε συνδικαλιστική τάση ή εκδήλωση και δηλώνεται πως η Ένωση «δέν διεκδικεί τα δικαιώματα των δικαστών ως εργαζομένων ανθρώπων». Επισημαίνεται όμως «ότι η τακτική δικαιοσύνη ευρίσκεται εις κατάστασιν μειονεκτικής και δη εν συγκρίσει προς την μέχρι του 1940 υφισταμένην», «οτι η θέσις του δικαστού έχει υποστή υποτίμησιν και μάλιστα έναντι άλλων κρατικών λειτουργών», υπογραμμίζεται ο δυσβάστακτος φόρτος εργασίας των δικαστών, η κατάσταση των δικαστικών καταστημάτων που κηλιδώνει τον πολιτισμό της Ελλάδας, και ζητείται η ανύψωση της θέσεως του δικαστή.

Και αυτή η, χωρίς συνδικαλιστικό χρώμα, δράση της ενώσεως Δικαστών προκάλεσε αντιδράσεις, που προέρχονταν τόσο απο την τότε Κυβέρνηση όσο και απο τον Άρειο Πάγο. Είναι πολύ ενδιαφέροντα τα όσα γράφει ο αεροπαγίτης Αντώνιος Φλώρος στην «Ελληνική Δικαιοσύνη» του έτους 1962 σελ. 230 και επόμενες. Είναι ακόμη χαρακτηριστικό, οτι έκτακτη γενική συνέλευση της Ενώσεως Δικαστών της 15.3.1962 ματαιώθηκε με παρέμβαση της τότε ηγεσίας του Αρείου Πάγου. Και είναι αξιοπρόσεκτο οτι την ίδια ημέρα (15.3.1962) η ολομέλεια του Αρείου Πάγου αποφάνθηκε «α) οτι πάντα τα ειδικού και γενικού ενδιαφέροντος την Δικαιοσύνην ζητήματα ανήκουσι κατα νόμον εις την αρμοδιότητα των ολομελειών των δικαστηρίων, η δε Ένωσις των Δικαστών και Εισαγγελέων δέον να μη επιλαμβάνεται τοιούτων ζητημάτων, αλλα να περιορισθή επι του παρόντος εις την ανάπτυξιν καθαρώς επιστημονικών θεμάτων, και β) οτι δέν πρέπει να μετέχωσι της Ενώσεως μέλη του Αρείου Πάγου». Η αιτιολογία στο δεύτερο αυτό σημείο ήταν, οτι ο δικαστής του Αρείου Πάγου δέν πρέπει να έχει επαφή με τους άλλους δικαστές, τους οποίους κρίνει.

Σημειώνουμε εδώ, για την πληρότητα της ενημερώσεως, την ανακοίνωση του Αρείου Πάγου και την απόφαση του διοικητικού συμβουλίου του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών, επάνω στο θέμα που προέκυψε, δηλαδή αν η Ένωση Δικαστών έχει δικαίωμα να παίρνει θέση στα ζητήματα της δικαιοσύνης ή όχι. Βρίσκονται δημοσιευμένες στο «Νομικό Βήμα» του 1962 σελ. 399. Δέν μπορεί όμως κανείς λογικός άνθρωπος να μη αισθανθεί θλίψη απο το γεγονός οτι στην ανακοίνωση αυτή, του Αρείου Πάγου, που δέν προκύπτει ποιός την υπέγραφε, η Ένωση Δικαστών (με πρόεδρο Αεροπαγίτη) χαρακτηρίζεται σαν «ανεύθυνη οργάνωση».

Επακολούθησαν η πειθαρχική δίωξη του προέδρου της Ενώσεως αεροπαγίτη Αντωνίου Φλώρου (βλ. σχετικό δημοσίευμα του δικηγόρου Ευαγγέλου Γιαννοπούλου στο ΝοΒ 1962 σελ. 1085), προσφυγή-του στο Συμβούλιο της Επικρατείας (βλ. ΝοΒ 1962 σελ. 1087), καθώς και δυσμενείς μεταθέσεις μελών του διοικητικού συμβουλίου της Ενώσεως, μεταξύ των οποίων και ο σημερινός Πρόεδρος του Αρείου Πάγου.

Όπως ήταν φυσικό, μετα τις διώξεις αυτές η Ένωση Δικαστών περιέπεσε σε αδράνεια. Κατα τη διάρκεια της δικτατορίας διαλύθηκε και πολλά απο τα ενεργά μέλη-της απολύθηκαν με βασιλικό διάταγμα, σύμφωνα με την ΚΔ' συντακτική πράξη (Κδ. ΝοΒ 1968 σελ. 388).

2. Στο άρθρο 19 § 2 του ν.δ. 962/1977 «περι κώδικος δικαστικών λειτουργών» που έφτιαξε η δικτατορία, ορίστηκε οτι «απαγορεύεται εις τους δικαστικούς λειτουργούς η σύστασις σωματείων, συνεταιρισμών ή ενώσεων επαγγελματικών ή επιδιωκόντων πολιτικούς σκοπούς, ως και η συμμετοχή-των εις τοιούτους». Στο άρθρο 18 του

ιδίου νομοθετικού διατάγματος προβλέφτηκε ότι «η απεργία, απολύτως αντικειμένη εις την φύσιν της δημοσίας υπαλληλικής σχέσεως, απαγορεύεται εις τους δικαστικούς λειτουργούς».

Στα συνταγματικά κείμενα του 1968 και του 1973 υπήρχε και άρθρο 19, στην παράγραφο 4 του οποίου προβλεπόταν πως «δια νόμου δύναται να επιβληθούν ωρισμένοι περιορισμοί εις το δικαίωμα των δημοσίων υπαλλήλων, όπως συνεταιρίζονται». Στην παράγραφο 6 του ίδιου άρθρου οριζόταν ότι «εις τους πάσης φύσεως υπαλλήλους των δημοσίων υπηρεσιών απαγορεύεται η απεργία υφ' οιαδήποτε μορφήν». Ειδικές διατάξεις για τους δικαστές δεν αντιμετώπιζαν τα θέματα αυτά.

Για να είμαστε δίκαιοι πρέπει να υπομνήσουμε, πως και στο Σύνταγμα του 1952, στο άρθρο II, οριζόταν ότι «το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι εις του δημοσίου υπαλλήλους δύναται δια νόμου να υποβληθή εις ωρισμένους περιορισμούς» και ότι «η απεργία εις τους δημοσίους υπαλλήλους απαγορεύεται».

Οι διατάξεις αυτές δικαιολογούν τον περιορισμό, όχι όμως και την απαγόρευση συστάσεων ενώσεων των δικαστών.

3. Στο Σύνταγμα του 1975 περιλαμβάνεται διάταξη, του άρθρου 12 § 1, κατα την οποίαν «οι Έλληνες έχουν το δικαίωμα να συνιστούν ενώσεις και σωματεία μη κερδοσκοπικού σκοπού, τηρούντες τους νόμους». Σύμφωνα με την παράγραφο 4 του ίδιου άρθρου «δια νόμου δύναται να επιβληθούν περιορισμοί εις το δικαίωμα των δημοσίων υπαλλήλων όπως συνεταιρίζονται».

Στο άρθρο 23 παρ. 1 ορίζεται ότι «το κράτος λαμβάνει τα προσήκοντα μέτρα προς διασφάλισιν της συνδικαλιστικής ελευθερίας και την ακώλυτον άσκησιν των συναφών προς ταύτην δικαιωμάτων». Στην παρ. 2 του ίδιου άρθρου προβλέπεται ότι «η απεργία αποτελεί δικαίωμα» και ότι (όμως) «απαγορεύεται η υφ' οιαδήποτε μορφήν απεργία εις τους δικαστικούς λειτουργούς».

Τέλος στο άρθρο 89 παρ. 5, διαλαμβάνεται ότι «επιτρέπεται η συγκρότησις ενώσεων δικαστικών λειτουργών, ως νόμος ορίζει».

Όταν ψηφίστηκε από την Ε' αναθεωρητική βουλή το Σύνταγμα του 1975, εκφράστηκαν πολλές γνώμες ως προς τη διάταξη του άρθρου 89 παρ. 5. Έτσι ο βουλευτής Απόστολος Κακλαμάνης υποστήριξε ότι την ανασυγκρότηση της Ενώσεως Δικαστών και Εισαγγελέων επιβάλλουν λόγοι καθαρού συμφέροντος της Δικαιοσύνης, για να υπάρξει επι τέλους και μία υπεύθυνη επαφή της ηγεσίας της Δικαιοσύνης με το σώμα των δικαστικών λειτουργών για τα θέματα της Δικαιοσύνης και του δικαστικού σώματος (βλ. Πρακτικά των συνεδριάσεων της Βουλής επι του Συντάγματος του 1975 σελ. 653). Ο βουλευτής Γ.-Α. Μαγκάκης υποστήριξε ότι είναι απόλυτα σωστό να παρασχεθεί στους δικαστές η δυνατότητα να έχουν την ένωσή τους, κατα τρόπο ρυθμιζόμενο από το νόμο, ώστε να μη γίνει η ένωση αυτή καθαρά επαγγελματικό σωματείο, αλλά ένα επιστημονικό σωματείο που θα επιδιώξει τη βελτίωση της θέσεως του κλάδου-τους, για να αυξηθεί και το κύρος-του και να κατοχυρωθεί, αλλά ταυτόχρονα θα εξυψώσει και τα πνευματικά και επιστημονικά-του ενδιαφέροντα (βλ. Πρακτικά σελ. 656). Υπέρ της υπάρξεως ενώσεως δικαστών ήσαν κατ' αρχή και οι βουλευτές Γ. Σταμάτης και Γ. Β. Μαγκάκης (βλ. σελ. 660). Ο βουλευτής Κ. Κάππος υποστήριξε ότι, σύμφωνα με τη σύμβαση 87 της Διεθνούς Οργανώσεως Εργασίας, περιορισμοί επιτρέπονται μόν ως προς το συνδικαλισμό των στρατιωτικών και των αστυνομικών. Άρα πρέπει να επιτραπεί ο συνδικαλισμός στους

δικαστές (βλ. σελ. 658). Τέλος, ο βουλευτής Ν. Αλαβάνος υπογράμμισε ότι ο θεσμός των ενώσεων δικαστών είναι γνωστός σε πολλά κράτη του κόσμου και ιδίως της Ευρώπης και έχει αποδώσει θαυμάσια αποτελέσματα, και υποστήριξε ότι πρέπει να διευρυνθεί και να γίνει κάτι ανάλογο με τους δικηγορικούς συλλόγους (βλ. σελ. 660 των Πρακτικών).

Με βάση τη διάταξη αυτή του άρθρου 89 παρ. 5 του Συντάγματος, ιδρύθηκε και πάλι η Ένωση Δικαστών και Εισαγγελέων, που με το νέο καταστατικό-της του έτους 1982 έχει σα σκοπούς-της α) τη διασφάλιση και ενίσχυση της προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας των δικαστικών λειτουργών στα πλαίσια του Συντάγματος και των νόμων, β) τη βελτίωση των όρων απονομής της δικαιοσύνης, γ) τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας των δικαστικών λειτουργών, δ) την προώθηση των συμφερόντων των μελών-της και την ανάπτυξη πνεύματος αλληλεγγύης μεταξύ αυτών, ε) την προαγωγή της νομικής επιστήμης, τη συμβολή στη βελτίωση της νομοθεσίας και την ανύψωση του μορφωτικού και επιστημονικού επιπέδου των μελών-της και στ) την επικοινωνία και συνεργασία της Ενώσεως με ομοειδείς ενώσεις του εσωτερικού και ενώσεις δικαστικών λειτουργών άλλων χωρών.

Παράλληλα ιδρύθηκαν και λειτουργούν η Ένωση Δικαστικών Λειτουργών του Συμβουλίου της Επικρατείας, η Ένωση Διοικητικών Δικαστών και η Ένωση Δικαστικών Λειτουργών του Ελεγκτικού Συνεδρίου. Μεταξύ των τεσσάρων Ενώσεων υπάρχει στενή συνεργασία.

4. Με βάση όσα προαναφέρθηκαν, είναι δυνατό να τεθεί το ερώτημα αν σήμερα είναι επιτρεπτή η ίδρυση ενώσεως δικαστικών λειτουργών με συνδικαλιστικούς σκοπούς.

Σύμφωνα με το άρθρο 89 παρ. 5 του Συντάγματος, δεν μπορεί να αμφισβητηθεί πια το δικαίωμα των δικαστικών λειτουργών να έχουν τις ενώσεις-τους, όπως ορίζει βέβαια ο νόμος. Πρέπει να σημειωθεί, ότι δεν έχει εκδοθεί μέχρι σήμερα ο νόμος που προβλέπει το Σύνταγμα και που θα ορίζει τα της Ενώσεως των δικαστών.

Άλλωστε, σύμφωνα με το άρθρο 12 του Συντάγματος το δικαίωμα των δικαστών να έχουν ενώσεις είναι αυτονόητο, αφού αναγνωρίζεται το ίδιο δικαίωμα σε όλους τους πολίτες. Είναι όμως δυνατός ο περιορισμός με νόμο αυτού του δικαιώματος των δημοσίων υπαλλήλων.

Τα ίδια ορίζει και το άρθρο 11 παρ. 2 της ευρωπαϊκής συμβάσεως των δικαιωμάτων του ανθρώπου, που προβλέπει νόμιμους περιορισμούς στο δικαίωμα του συνεταιριζέσθαι για τους υπαλλήλους της διοικήσεως του κράτους.

Και βέβαια οι δικαστικοί λειτουργοί ούτε δημόσιοι υπάλληλοι είναι ούτε υπάλληλοι της διοικήσεως του κράτους. Όμως και οι δικαστές παρέχουν μία έμμισθη υπηρεσία στο κράτος (πρβλ. το άρθρ. 89 παρ. 1 του Συντάγματος) και κατά τούτο ομοιάζουν με τους δημοσίους υπαλλήλους. Επομένως και σ' αυτούς είναι δυνατό να επιβληθούν περιορισμοί στο δικαίωμά-τους να ιδρύουν ενώσεις.

Ποτέ όμως δεν είναι δυνατό οι περιορισμοί αυτοί να φθάσουν μέχρις αναιρέσεως αυτού του δικαιώματος, που πανηγυρικά αναγνωρίζει το Σύνταγμα (βλ. Μάνεση Ατομικές Ελευθερίες α' 2η έκδ. σελ. 77, Βεγλερή Οι περιορισμοί των δικαιωμάτων του ανθρώπου σελ. 19).

Απο το συνδυασμό των πιο πάνω διατάξεων του Συντάγματος προκύπτει νομίζω, η ελευθερία των δικαστικών λειτουργών να συνιστούν ενώσεις που να επιδιώκουν και

συνδικαλιστικούς σκοπούς. Δεν προβλέπεται απαγόρευση ούτε από το άρθρο 89 παρ. 5 ούτε από το άρθρο 12 του Συντάγματος. Αντίθετα, το δικαίωμα αυτό των δικαστικών λειτουργών προστατεύεται από το άρθρο 23 παρ. 1 του Συντάγματος.

Δεν αγνώ τις αντιρρήσεις, ότι δηλαδή οι δικαστικοί λειτουργοί είναι άμεσα όργανα του κράτους και ότι δεν νοούνται συνδικαλιστικές διεκδικήσεις-τους. Δεν ξεχνώ όμως ότι και οι δικαστικοί λειτουργοί παρέχουν στο κράτος έμμισθη υπηρεσία και το κράτος (δηλαδή η εκτελεστική εξουσία) μονομερώς καθορίζει την αμοιβή των δικαστικών λειτουργών για την υπηρεσία που παρέχουν. Η πραγματικότητα, δυστυχώς, είναι πολύ διάφορη από τις θεωρητικές κατασκευές. Χωρίς συνδικαλιστική εκπροσώπηση οι δικαστικοί λειτουργοί θα έμεναν στο έλεος κυριολεκτικά της εκτελεστικής εξουσίας. Και η σύγχρονη πραγματικότητα το έχει αποδείξει αυτό.

Και στη Γαλλία, όπου επίσης η δικαιοσύνη είναι ανεξάρτητη, οι δικαστές έχουν, εκτός από την Ομοσπονδιακή Ένωση των Δικαστών, και ένα συνδικάτο της Δικαιοσύνης που αποτελείται κυρίως από νέους δικαστές.

5. Ένα άλλο θέμα που είναι δυνατό να συζητηθεί, με βάση τις πιο πάνω διατάξεις, είναι αν οι δικαστικοί λειτουργοί μπορούν να κάνουν απεργία. Γνωρίζω, και δεν το έχω λησμονήσει, ότι κατά το άρθρο 23 παρ. 2 του Συντάγματος «απαγορεύεται η υφ' οιαδήποτε μορφή απεργία εις τους δικαστικούς λειτουργούς».

Όμως, αν είναι ορθό πως υπάρχουν ορισμένες διατάξεις του Συντάγματος θεμελιώδεις, που «αποτελούν χαρακτηριστικά γνωρίσματα του ιδεολογικού προσανατολισμού του Συντάγματος και καθιερώνουν ανωτάτης βαθμίδος συνταγματικούς κανόνες» (βλ. Γ. Μητσοπούλου, Προβλήματα ισχύος του δικαίου, 1976, σελ. 28) ή, με άλλη διατύπωση, «είναι κύριαι διατάξεις του Συντάγματος θέτουσαι υπάτους σκοπούς είτε αρχικά δέοντα» (βλ. Κων. Δεσποτόπουλο EEN 42 σελ. 650), τότε ανακύπτει φυσικά το ερώτημα, αν η διάταξη του άρθρου 23 παρ. 1 του Συντάγματος, που ορίζει πως η απεργία είναι δικαίωμα, είναι τέτοια «ανωτάτης βαθμίδος» ή «κύρια» διάταξη. Αν έτσι είναι τα πράγματα, τότε αναπόφευκτο είναι το ερώτημα αν η απαγόρευση της απεργίας στους δικαστικούς λειτουργούς, που προσφέρουν και αυτοί έμμισθη υπηρεσία στο κράτος, είναι σύμφωνη με τη διάταξη αυτή.

Το ζήτημα είναι πολύ μεγάλο. Άς μου επιτραπεί μόνο να το θέσω. Η λύση-του θέλει και χρόνο πολύ και μελέτη βαθειά.

6. Και τώρα μερικές τελικές σκέψεις:

– Πιστεύω πως η ύπαρξη των ενώσεων των δικαστικών λειτουργών είναι αναγκαία στην εποχή-μας. Ζούμε σε μια εποχή, που όλοι εκφράζουν τις απόψεις-τους για τα ζητήματα που τους αφορούν. Θα ήταν ακατανόητη μείωση των δικαστικών λειτουργών, να μη έχουν γνώμη για τα προβλήματα της δικαιοσύνης και για τα ζητήματά-τους.

– Η άποψη, ότι η γνώμη των δικαστικών λειτουργών πρέπει να εκφράζεται μόνο με αποφάσεις των ολομελειών των δικαστηρίων, αγνοεί ότι κατά κανόνα μέχρι σήμερα οι ολομέλειες έχουν μείνει αμέτοχες των προβλημάτων της δικαιοσύνης και των δικαστικών λειτουργών. Οι λίγες λαμπρές εξαιρέσεις απλώς υπογραμμίζουν, και μάλιστα πολύ έντονα, τον κανόνα.

– Το συνδικαλιστικό χρώμα των ενώσεων αυτών δεν αποκλείεται από το Σύνταγμα, αλλά και δεν πρέπει να αποκρουσθεί στα πράγματα, γιατί και οι δικαστικοί λειτουργοί είναι άνθρωποι, με μύριες ανάγκες οικογενειακές, ατομικές κλπ. Η

παλαιά ιδέα ότι ο δικαστής είναι «άγγελος» ή «ιεραπόστολος» είναι σήμερα πια ξεπερασμένη. Δεν είναι καθόλου αντίθετη με την υπεύθυνη και με αυτοθυσία εκτέλεση του καθήκοντος η διεκδίκηση και των δικαιωμάτων του δικαστή.

– Ευχής έργο θα ήταν η ψήφιση του νόμου, που προβλέπει το Σύνταγμα για τις ενώσεις των δικαστικών λειτουργών, και η διεύρυνση των αρμοδιοτήτων-τους, περίπου στα πλαίσια που κινούνται οι δικηγορικοί σύλλογοι. Ομόφωνη ήταν στο σημείο αυτό και η άποψη της γενικής συνελεύσεως της Ενώσεως Δικαστών και Εισαγγελέων της 12.12.1982.

– Με το νόμο αυτό, όπως είναι αυτονόητο, δεν είναι δυνατό να αποκλεισθεί το δικαίωμα των δικαστικών λειτουργών να έχουν και άλλες ενώσεις, νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου. Είναι ένα δικαίωμα που προστατεύεται από το άρθρο 12 παρ. 1 του Συντάγματος.